

Tóm lược Bộ Bản Duyên (Phần 13) - Tiền thân đức Phật và Di Lạc

ISSN: 2734-9195 14:38 01/10/2026

Tinh tấn độ vô cực, xét đến cùng, là sự kiên trì giữ gìn tâm nguyện thiện lành qua thời gian, không để nghịch cảnh làm lay chuyển, không để thuận duyên khiến tâm phóng dật

Tuyển tập các kinh về Lục độ - Độ thứ tư: Tinh tấn độ vô cực.

Trong độ này có 19 bài kinh được liệt kê, dung lượng là quá lớn, vì vậy ở đây Tạp chí xin phép chỉ liệt kê các bản kinh đại diện tiêu biểu.

Nối tiếp từ phần trước:

12. Tiền thân đồng tử

Thuở xưa, Bồ-tát làm con của một bà mẹ góa. Bồ-tát thường đến chùa lễ Phật, bỏ tà theo chính, đánh lễ Sa-môn, sống theo lời Phật dạy, sáng làm lợi ích cho người, chiều tụng kinh tu tập. Mỗi sớm từ khi mặt trời mọc, Bồ-tát tìm hiểu kinh điển, đọc gương hiếu hạnh của các bậc Hiền xưa và hết lòng ngưỡng mộ như người đói mong được ăn. Vua nước ấy hành xử vô đạo, tham tài, háo sắc, bạc đãi người hiền, khinh thường muôn dân. Một hôm, vua bỗng suy ngẫm đến chuyện vô thường: "Ta làm điều ác đức chắc là sau khi chết sẽ đọa địa ngục, sao ta không gom vàng đúc lót cho chúa ngục?" Vua liền ra lệnh nghiêm ngặt thu gom vàng của dân: "Nếu ai cất giấu một phân vàng cũng bị xử tử."

Sau ba năm thu gom, vàng trong dân chúng đã hết sạch. Vua giả vờ treo giải: "Ai có chút vàng nào đem dâng thì ta sẽ gả công chúa út và ban cho tước vị cao." Cậu bé kia hay tin liền thưa mẹ: "Trước đây khi cha mất, mẹ đã đem một đồng tiền vàng đặt trong miệng cha, muốn dùng để hối lộ cho chúa ngục."

Đồng tiền ấy nay chắc vẫn còn, chúng ta có thể lấy đem dâng vua được không?" Người mẹ đồng ý. Cậu bé liền lấy vàng đó đem dâng vua. Vua ra lệnh tra xét từ đâu có vàng. Cậu bé đáp:

- Khi cha thảo dân mất, mẹ thảo dân đem vàng đặt trong miệng cha vì muốn đút lót cho chúa ngục. Nay nghe Đại vương cáo thị dâng vàng được ban tước vị nên thảo dân mới quật mộ cha cạy quan tài lấy vàng.

- Cha người mất đến nay mấy năm rồi?

Cậu bé đáp:

- Đã mười một năm.

-Cha người không hối lộ chúa địa ngục sao?

- Tất cả sách vở Thánh hiền chỉ có lời Phật dạy là chân chính. Trong kinh, đức phật dạy " Làm lành phước theo, làm ác họa tới, nhân quả như bóng với hình, như vang đáp tiếng." Nếu thân chạy để tránh bóng, vỗ núi để bịt tiếng vang, việc ấy có được không?

Vua nói:

- Không thể được.

Cậu bé nói:

- Thân thể là do bốn đại giả hợp tạo thành, khi chết bốn đại tan rã, thần thức thoát ra, chuyển tiếp tái sinh theo nghiệp đã tạo, lẽ nào hối lộ được ư? Ở đời trước, nhờ bố thí tạo phước nên đời này Đại vương mới được làm vua. Nếu nay tiếp tục tôn sùng điều nhân ái, ban ân đức thấm nhuần xa gần, tuy chưa đắc đạo nhưng đời sau Đại vương sẽ tiếp tục được làm vua. Nghe cậu bé nói, nhà vua hoan hỷ đại xá cho tù nhân trong ngục, trả vàng đã chiếm đoạt cho muôn dân.

Phật bảo các Tỳ-kheo:

- Thời ấy, vua vì muốn lấy vàng của muôn dân mà giết hại người vô tội.

Bồ-tát thấy dân kêu than nên thương xót, gạt lệ dẫn thân vào chốn chính trị hà khắc để cứu dân thoát nạn lầm than. Dân cảm ân đức nên thờ Phật, giữ giới, đất nước mới được giàu mạnh. Cậu bé thuở ấy nay là Ta.

Bồ-tát quyết tâm tu tập tinh tấn độ vô cực như vậy.

13. Tiên thân thiên vương

Thuở xưa, Bồ-tát làm vua cõi trời có phẩm hạnh cao quý, chí cầu tiến như dòng nước. Mỗi khi đến ngày trai, vua ngồi xe ngựa tuần hành bốn phương, thuyết

giảng kinh Phật thâm diệu giáo hóa chúng sinh, giúp họ tiêu trừ tội lỗi, biết cung kính giáo pháp tôn quý của đức Như Lai, Ứng Nghi, Chính Chân Giác, Thiên Trung Thiên, vua của các Thánh, đã xa lìa được cội gốc các khổ trong ba đường. Khi ấy, Điều-đạt cũng làm Ma vương trên trời, đi dạo bốn phương, dạy người làm ác, mặc tình thọ hưởng dục lạc, không có quả báo khổ đau trong địa ngục. Một hôm, trên đường đi gặp Bồ-tát, Điều-đạt hỏi:

- Ông đi đâu?

- Tôi đi dạy dân thờ Phật, tu theo đức hạnh cao quý của bậc Thánh.

Điều-đạt nói:

- Tôi dạy dân mặc tình hưởng dục, đời sau không có tai họa, làm thiện một nhọc tâm trí, chẳng có ích lợi gì cho mình.

Bồ-tát nói:

- Người hãy tránh đường cho ta đi!

Điều-đạt đáp:

- Ông làm lành như vàng bạc, tôi thích điều ác như gang sắt. Gang sắt có thể cắt đứt vàng bạc chứ vàng bạc không thể cắt gang sắt được. Nếu ông không tránh đường, tôi sẽ chém ông

Điều-đạt gây tạo nhiều điều ác, kết thành tội báo nên còn sống mà đã bị đọa vào địa ngục. Hễ người làm ác, sau khi chết đều bị đọa vào ba đường ác. Ở trong ba đường mà làm thiện thì đều được sinh về cõi trời. Dù ở chỗ tôn quý mà có tâm ác độc thì chẳng bằng ở trong ba đường khổ mà nhớ một lời Phật dạy.

Đức Phật bảo các Tỳ-kheo:

- Vua trời dạy người làm thiện nay là Ta, Ma vương dạy người làm ác nay là Điều-đạt.

Bồ-tát quyết tâm tu tập tinh tấn độ vô cực như vậy.

Ảnh minh họa thiết kế bởi AI (sưu tầm)

14. Tiên thân đức Phật và Di Lặc

Thuở xưa, Bồ-tát là anh em chú bác với một người cùng chí hướng, đồng lòng học đạo, kính ngưỡng đức hạnh khó ai bì kịp của chư Phật, tụng kinh giải nghĩa, luôn làm chủ sáu minh, tập trừ bỏ phiền não, thiền định chỉ, quán. Mỗi khi nghe đất nước nào mà nhân dân không hiểu về Tam tôn, họ liền đến chỉ dạy, giúp cho mọi người tu tập hạnh sáu độ chân chính vi diệu. Bấy giờ, có vị vua nước lớn nọ thích học đạo nhưng lại bị những kẻ yêu tà dụ dỗ, dạy điều tà ngụy, cả nước học theo vua đều thờ đạo yêu tà. Từ đó, mưa gió thất thường, yêu quái lộng hành khắp trong nước. Anh em Bồ-tát bàn với nhau:

- Đất nước chúng ta được sự giáo hóa của Tam tôn nên mọi người đều tu mười điều thiện, vua hiền tôi trung, cha nghĩa con hiếu, chồng tín vợ trinh, nhà nhà đều có người hiền nên chúng ta đâu cần dạy ai nữa! Nước kia tin theo yêu tà, rồng ác ở đó ăn nuốt hết dân lành, muôn dân kêu van chẳng ai cứu giúp. Ta lập chí cầu thành Phật cốt yếu để làm việc này. Vậy ta nên đem giáo pháp của Phật đến đó chỉ dạy, dùng lòng nhân từ dẫn dắt, nếu rồng vẫn còn tâm ác độc thì chúng ta sẽ diệt trừ nó.

Người em nói:

- Giới của Phật dạy: "Giết hại là tội ác lớn nhất, cứu sống là đầu mối của đạo nhân." Chúng ta phải làm sao?

Người anh nói:

- Hễ giết một người thì chịu tội trăm kiếp. Nay rồng muốn nuốt cả nước. Ta e rằng hàng sa kiếp nó cũng chưa diệt hết tội này. Nếu tham nếm chút lợi trong chốc lát mà không thấy cái tội bị thiêu đốt nơi địa ngục, lòng ta rất thương xót.

Thân người khó được, Phật pháp khó nghe, giết rồng cứu dân cả nước rồi đem hạnh sáu độ cao diệu nơi Tam tôn dẫn dắt muôn dân thì họa nhỏ như sợi tơ sợi tóc mà phước lớn như đất trời. Em hãy hóa làm voi, ta hóa làm sư tử. Nếu hai anh em ta không hy sinh thân mạng thì không thể cứu được đất nước này.

Nói xong, hai anh em cúi lạy mười phương và phát nguyện:

"Chúng sinh không yên là lỗi của ta. Nguyện sau khi ta thành Phật sẽ độ tất cả." Voi đến chỗ rồng, sư tử nhảy lên thân rồng. Rồng liền dương oai, sấm sét chớp lóe, sư tử giậm chân rồng lên. Uy linh của rồng và thể hiển hách của sư tử làm cho cả mặt đất chấn động. Sau trận đấu, cả ba con vật đều thiệt mạng. Chư thiên ca ngợi, muôn dân tán thán lòng nhân từ của anh em Bồ-tát. Sau khi chết, hai vị Bồ-tát sinh lên tầng trời thứ tư. Cả nước được thoát nạn, ôm thi thể của hai vị Bồ-tát kêu khóc: "Đây chắc chắn là thần linh chứ không có ai nhân từ đến như vậy."

Môn đồ nước kia đến tìm thấy, thấy thầy có lòng từ rộng lớn, hy sinh thân mình cứu người, ai nấy đều thương khóc, ca tụng đức độ. Mỗi người lại lên đường truyền dạy đạo pháp của thầy. Khi ấy, vua quan và nhân dân trong nước đó mới biết đến Phật, cùng ca ngợi: "Đức nhân từ cảm hóa của Phật đến như thế ư!" Rồi họ chôn cất hai thầy, cả nước đều thương tiếc. Vua liền ra lệnh: "Người nào không tu tập sáu độ, mười điều thiện của Phật mà thờ yêu tà thì xử tội cả quyền thuộc." Từ đó về sau, khắp đất nước có hàng nghìn Sa-môn du hóa, trai gái đều sống theo hạnh thanh cao trung tín, bốn phương an lành, yên vui thái bình.

Đức Phật bảo các Tỳ-kheo:

- Người anh thuở ấy nay là Ta, người em nay là Di-lặc, rồng ác nay là Điều-đạt.

Bồ-tát quyết tâm tu tập tinh tấn độ vô cực như vậy.

15. Tiền thân phu nhân của người lái buôn

Thuở xưa, Bồ-tát làm thân nữ, gặp phải người chồng tính khí ngu si hung ác lại hay ghen. Mỗi khi đi ra ngoài buôn bán, anh ta đem vợ gửi cho bà mẹ góa lối xóm. Bà mẹ góa phụng trì giới của Phật, tu hạnh thanh tịnh. Khi đức Phật đến giáo hóa nước ấy, vua, các quan và nhân dân đều thọ giới. Bà mẹ góa đi nghe kinh, trở về nói cho cô gái ấy nghe. Cô ta vui mừng khen ngợi: "Đây chắc là đấng Vô Thượng, Chính Chân Đạo, Tối Chính Giác." Được nghe bà mẹ góa nói về

đức Phật, cô gái từ xa hướng về Ngài đánh lễ. Ngày trai, mẹ góa hỏi cô gái có đi nghe kinh không. Cô ta vui vẻ đồng ý theo bà ra ngoài thành. Trên đường đi, bỗng cô nhớ đến việc chồng mình hay ghen nên buồn bã quay về, tự trách: "Nghệp ta nặng vậy sao?"

Bà mẹ góa nghe pháp trở về kể lại cho cô gái nghe: "Hôm nay trời, rồng, quỷ thần, vua, các quan và nhân dân đi nghe kinh, có người đắc Bốn quả Sa-môn, hoặc được thọ ký sẽ thành Bồ-tát. Gặp thời có Phật rất khó, kinh pháp khó được nghe, sao con lại bỏ về?" Nghe đức độ của Phật, cô gái rơi nước mắt nói cho bà nghe tính ghen tuông của chồng. Bà mẹ góa nói: "Con cứ thử đi một lần." Cô gái vâng lời, sáng hôm sau, cô theo bà mẹ góa đến gặp đức Phật. Cô cúi đầu sát đất lễ Phật rồi đứng sang một bên, giữ tâm thanh tịnh. Thấy tướng hảo của Phật, cô nghĩ đức Phật đúng thật là bậc Thiên Tôn. Đức Phật hỏi cô gái:

- Con đến đây có ước nguyện gì?

Cô ta cúi đầu thưa:

- Con nghe nói đức Phật là đấng Vô Thượng, Chính Chân Đạo, Tối Chính Giác, Điều Ngự Trượng Phu, Thiên Nhân Sư, phước đức nhiều như cát sông Hằng, trí tuệ rộng lớn như hư không, đầy đủ sáu thần thông, bốn trí, cho đến đắc Nhất thiết trí, nay con mới có dịp đến đánh lễ Ngài. Xin Phật thương xót cứu độ con!

Đức Thế Tôn bảo:

- Phật sẽ cứu độ tất cả, con hãy nói lên điều mong ước của mình!

Cô ta cúi đầu thưa:

- Bạch đức Thế Tôn! Người ở đời do chưa tỏ ngộ được chân tâm tịch tịnh nên vì ái dục mà kết thành vợ chồng. Xin cho con đời đời được gặp người đức độ kết duyên vợ chồng, cùng một chí hướng, không có tính ghen tuông. Thân, miệng, ý luôn nghiêm túc chân chính không ai bằng. Đời đời kính thờ Tam tôn, phiền não ngày một tiêu trừ, đạo tâm thẳng tiến không hề mỗi mảy, được chư Phật thăm gia hộ, các thứ tà ác không thể cản trở, mau đắc Nhất thiết trí, cứu khổ cho chúng sinh.

Đức Thế Tôn khen:

- Lành thay! Lành thay! Con sớm được như nguyện.

Cô gái rất vui mừng, cúi đầu đánh lễ đức Phật rồi về nhà. Người chồng đi buôn về bằng đường sông, lẽ ra hôm ấy đã về đến nhưng bị Thiên Đế-thích vì ngưỡng mộ người đức hạnh, phát nguyện rộng lớn, muốn trợ giúp hạnh lành của cô ta

nên đã nổi gió tuôn mưa, khiến thuyền của người chồng đi chậm lại, sáng hôm sau mới tới.

Về sau, cô gái chết, thần thức tái sinh làm một cô gái xinh đẹp trong một gia đình có đạo đức. Lớn lên cô lấy một bậc chí sĩ trong nước làm chồng, được cả nước khen là hiền tài, đức hạnh. Có một thời gian, người chồng đi biển tìm châu báu để cứu dân nghèo, vợ ở nhà dùng lễ tiết tự bảo vệ mình như bức thành bảo vệ chống cướp. Hậu phi của vua, thê thiếp đại thần, ai nấy đều ngưỡng mộ, kéo nhau đến học tập đức hạnh lễ tiết. Đêm nọ nằm ngủ, cô gái chợt tỉnh giấc nhớ đến đời vô thường: "Phú quý vinh hoa như huyễn, có ai giữ được mãi mãi? Thân như chiếc thuyền mục mà phải chở thần thức của ta, giống như người vớt bóng trăng mà mong được vật báu cõi trời, tâm nhọc thân khổ, có ích gì cho mình? Mong huyễn đều không, giàu sang ở nhân gian hay ở cõi trời rồi cũng trở về không. Sáng mai, ta sẽ đi cầu đấng Vô Thượng, Chính Chân, Thiên Trung Thiên làm thầy ta."

Sáng sớm thức dậy, cô gái đã thấy trước sân nhà có tháp đá thờ pho tượng Phật ánh sáng như vàng ròng, trên vách chạm khắc những câu kinh ca ngợi đức Phật là thầy các bậc Thánh, tự tại qua lại trong ba cõi. Cô gái vui mừng: "Đây là đấng Như Lai, Ứng Nghi, Chính Chân Đạo, Tối Chính Giác sao?" Cô liền gieo năm vóc sát đất, nhiễu quanh tháp đá ba vòng, rải hoa, thắp hương, đốt đèn, treo phan, sớm hôm thành kính cúi đầu kính lễ. Vương hậu và phụ nữ trong nước đến xin học theo đức hạnh thanh tịnh, bỏ tà theo chính. Hàng xóm có kẻ xấu miệng, trên đường đi buôn gặp chồng cô gái, liền đặt chuyện: "Vợ anh theo yêu tà, bày chuyện dựng miếu quỷ thần trước nhà, sớm tối xông hương, làm bùa luyện chú nguyện rửa cho anh mau chết, thật chẳng phải việc lành." Chồng về, cô gái liền thưa: "Đêm trước, thiếp giật mình nhớ đến chuyện đời vô thường, sáng dậy thấy ngôi tháp thờ pho tượng tuyệt đẹp của bậc Vô Thượng, Chính Chân xuất hiện giữa sân nên thiếp thờ cúng, đốt hương, thắp đèn, treo gấm, dâng hoa, sớm hôm dâng lễ tự quy y. Chàng cũng nên phụng thờ, chắc phù hợp phép tắc của Thánh hiền." Chồng cô rất vui mừng, hết lòng thành kính. Người trong nước đều học theo, như thế cho đến hơn tám vạn bốn nghìn năm.

Đức Phật bảo:

- Cô gái thuở ấy nay là Ta, người chồng nay là Di-lặc, bà mẹ góa nay là Thu Lộ Tử, kẻ hàng xóm có tâm xấu kia nay là Điều-đạt.

Bồ-tát quyết tâm tu tập tinh tấn độ vô cực như vậy.

16. Tiền thân người mẹ đơn độc

Thuở xưa, Bồ-tát làm một phụ nữ góa chuyên bán dầu, giữ gìn tiết hạnh, quy kính Tam tôn, sống cảnh nghèo khổ, vui với nếp đạo, tinh tấn không biếng nhác, từ bỏ những lợi lộc không tốt. Bấy giờ, có một Sa-môn tuổi đã lớn, chí hạnh thanh cao nhưng không có học vấn, mọi người đều chê bai, cho là Sa-môn không có trí. Ngài chuyên lễ kính Phật, không hề phạm lỗi, thường đi khát thực dầu mè về đốt đèn cúng Phật. Phụ nữ góa thấy vậy, phát tâm dâng dầu không thiếu một ngày. Một hôm, có vị Tỳ-kheo cúi đầu lạy sát chân Phật, chấp tay thưa:

- Bạch đức Thế Tôn! Tỳ-kheo già ấy tuy kém trí tuệ nhưng giới hạnh thanh cao, thường đốt đèn cúng dường, sau sẽ được phước gì?

Đức Thế Tôn khen:

- Câu hỏi thật hay! Tỳ-kheo già ấy trải qua vô số kiếp sẽ làm Như Lai, Vô Sở Trước, Chính Chân Giác, Tối Chính Giác, sau gáy có hai vòng ánh sáng, sẽ hóa độ vô số chúng sinh trong ba cõi.

Nghe vậy, phụ nữ góa chạy đến đánh lễ đức Phật và thưa:

- Bạch đức Thế Tôn! Thầy Tỳ-kheo thắp đèn nhưng dầu do con cúng. Vị ấy đặc Vô thượng Chính chân đạo, sẽ hóa độ chúng sinh quay về với chân tâm tịch tịnh, trời, người, rồng, quỷ đều được an lạc. Kính mong Phật thương xót thọ ký cho con!

Đức Phật đồng ý và thọ ký cho người nữ đặc thân trong sạch.

- Người có chí dũng mãnh ít có ở đời, nhất định sẽ được thành Phật, đừng hoài nghi. Đến khi Tỳ-kheo cúng đèn thành Phật, vị ấy sẽ ban danh hiệu cho người.

Trời, người, rồng, quỷ nghe người ấy được thọ ký sẽ thành Phật đều hướng về đánh lễ chúc mừng. Người ấy vô cùng sung sướng, trở về nhà ngày càng tinh tấn, khuyến hóa vô số chúng sinh phát tâm tu tập.

Đức Phật bảo Thu Lộ Tử:

- Tỳ-kheo thuở ấy nay là đức Phật Định Quang, người phụ nữ góa nay là ta.

Bồ-tát quyết tâm tu tập tinh tấn độ vô cực như vậy.

Lời kết

Tinh tấn không chỉ là sự nỗ lực trong một thời điểm, mà là một quá trình bền bỉ làm cho chí nguyện tu tập ngày càng vững chắc. Trên con đường hướng đến

giác ngộ, điều quan trọng không phải là bước đi nhanh hay chậm, mà là tâm nguyện không thoái chuyển trước những khó khăn, nghịch cảnh và những biến động của đời sống.

Tinh tấn vì thế cần được nuôi dưỡng bằng chính niệm, bằng lòng tin nơi con đường đã chọn và bằng tâm nguyện hướng đến lợi ích của mình và người. Khi sự chuyên cần không còn là một sự gắng sức nhất thời mà trở thành nếp sống tự nhiên, mỗi hành động, mỗi suy nghĩ đều có thể trở thành một bước tiến trên con đường tu tập.

Tinh tấn độ vô cực, xét đến cùng, là sự kiên trì giữ gìn tâm nguyện thiện lành qua thời gian, không để nghịch cảnh làm lay chuyển, không để thuận duyên khiến tâm phóng dật. Đó cũng là nền tảng để người tu không ngừng hoàn thiện chính mình, đồng thời đem những giá trị tốt đẹp đã nhận lãnh tiếp tục lan tỏa đến cuộc đời.

Tổng hợp: **Phạm Tuấn Minh**

Tài liệu tham khảo:

Soạn tập: Tôn giả Pháp Cú, Hán dịch: Đời Ngô, Sa môn Khương Tăng Hội, Việt dịch: Quảng An, Giác Chính, Nguyên Trang, Tắc Phú, Diệu Quý, Hiệu đính: Định Huệ, Biên tập: Trung tâm Dịch thuật Hán Nôm Huệ Quang - (Bộ Bản Duyên, Tam tạng Phật giáo Bộ phái, Viện Nghiên cứu Phật Học Việt Nam, Nhà xuất bản Tổng hợp TP.Hồ Chí Minh)